

*Аврамченко Л. В., магістрант спеціальності
«Соціальна педагогіка», НУБіП України (м.Київ)
Сатановська Л. А., кандидат педагогічних наук,
доцент, НУБіП України (м.Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Висвітлено особливості та проблеми соціалізації сільської молоді в умовах вищого навчального закладу, тому що період навчання є важливим етапом у житті кожної людини.

Отражены особенности и проблемы социализации сельской молодежи в условиях высшего учебного заведения, потому что период учебы является важным этапом в жизни каждого человека.

Features and problems of socialization of rural young people are reflected in the conditions of higher educational establishment, because a period of studies is the important stage in life of everybody.

Постановка проблеми. Розглядаючи процес соціалізації сільської молоді в умовах вищого навчального закладу, слід пам'ятати, що у конкретного студента пристосування, до нових форм діяльності, до особливостей студентського життя, до нового колективу буде йти різними темпами і закінчиться по-різному. І тому саме від успішності його проходження й залежатиме особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти особливостей соціалізації сільської молоді і умов вищого навчального закладу, знайшли своє відображення в працях багатьох дослідників. Зокрема, Зданевич Л.В. [2], Карпова І., Г. Налчаджян А. А. [3] займалися проблемами соціалізації студентської молоді, в роботах Рябко Ю.А. [3] висвітлено чинники психологічної адаптації.

Виходячи з цього **метою** нашої статті є здійснення теоретичного аналізу особливостей соціалізації сільської молоді в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес, коли людина пізнає соціальну організацію суспільства, соціальних відносин, засвоєння соціальних ролей, традиційно називають процесом соціалізації [1].

Студентство характеризується не тільки психовіковими особливостями, але і специфічним соціальним станом і виконанням певних функцій у житті суспільства. У студентстві сполучаються вікові, соціальні і соціально-психологічні риси, характерні для цієї соціальної групи.

Основний чинник який впливає на соціально-психологічну адаптацію студентів є зміна соціального середовища існування (село-місто). Студентам, які народилися і

вирости в сільській місцевості, необхідно адаптуватися не тільки до нових умов студентського середовища, а й пережити складний процес адаптації до нових умов життя в місті.

У системі вищої освіти студентство проходить два етапи соціалізації відповідно до двох основних періодів становлення. У період первинної соціалізації відбувається не тільки включення молоді до системи вищої освіти, прилучення до нового статусу студента, але і своєрідний соціально-груповий синтез цінностей, привнесених студентами різного соціального походження, що виступає як найважливіший момент становлення соціальної однорідності.

Соціалізація другого періоду складається з підготовки студентів до основного соціального статусу, виконання в суспільстві соціальних функцій інтелігенції (професійної, організаційно-управлінської, культурно-виховної).

Тому можна виділити такі **особливості** даного процесу:

1) змінюється або просто зникає попередня ситуація життя, в яку людина психологічно «вросла»;

2) розгортається абсолютно нова, невідома людині соціальна ситуація, яка насичена безліччю проблем, вимагає виходу в чужий, складний мікросвіт;

3) змінюється картина світу, що спричинює за собою необхідність зміни способу життя, або, навпаки, зміни способу життя диктують необхідність зміни картини світу;

4) ця нова ситуація вимагає коректування або кардинальної зміни поведінкових стратегій, які виробилися в людини в процесі адаптації до попереднього місця проживання тощо [4].

Питання педагогіки

Психологічний аспект адаптації складається зі зруйнування роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій вихованців середньої школи і виробничих колективів, втрати роками закріплених взаємин з колективом. Зі вступом до вузу юнаки і дівчата потрапляють у нові, незвичні для них умови, що неминує спричиняє ламання динамічного стереотипу і пов'язані з цим емоційні переживання.

Нерідко соціально-психологічна дезадаптація породжує втрату сформованих позитивних установок і відносин студента. Важким наслідком дезадаптації є стан напруженості і сторожкості новачків, зниження їхньої активності у навчанні, зниження інтересу до громадської діяльності, погіршення поведінки, невдачі на першій сесії, а в ряді випадків втрати віри у свої можливості, розчарування у життєвих планах. Все це призводить не тільки до тимчасових порушень психічної адаптації, але й до формування різних хвороб, особливо невротичного характеру

Хоча зараз старі цінності в селі багато в чому втратили свій авторитет, проте нові ще не утвердилися. Тому люди, які змінюють тип поселення (село - місто) повинні адаптуватися до нових умов як в соціальній, так і культурній сфері. Руйнація і зміна звичних поведінкових стратегій, зміна ієрархії цінностей, яка може відбуватися під час адаптації, загрожує зростанням в індивіда нігілістичних, маргіналістичних тенденцій на фоні соціальної невизначеності. Особливу актуальність ця проблема приймає по відношенню до студентів, які переїжджають на період навчання в місто. Так як в цей момент відбувається поєднання декількох **факторів, що викликають необхідність адаптації:**

- відрив від батьків і початок самостійного життя;
- зміна типу навчального закладу і підходу до навчання;
- включення в міське середовище

Сільські і міські жителі по-різному ставляться до життя, сільський рівень життя дуже відрізняється від рівня життя у місті [2].

Чинники, які впливають на цілісний процес соціально-психологічної адаптації студентів, можна поділити за сферами впливу на відповідні її складові:

1) Дидактичні чинники (особливості процесу навчання у вищому навчальному закладі):

- структура та організація навчального процесу;
- рівень навчального навантаження;
- професійна та педагогічна компетентність викладачів навчального закладу;
- педагогічний і психологічний моніторинг ходу навчального процесу;
- індивідуальний підхід до студента, незалежно від показників успішності;
- реалізація у навчальному закладі принципів педагогіки співробітництва тощо.

2) Соціально-психологічні чинники адаптації:

- особливості структури та клімату навчального закладу;
- особливості соціально-психологічного клімату в студентській групі;
- особливості спілкування та взаємодії на рівня «педагог - студент», «педагог - студентська група»;
- особливості комунікативного процесу в студентській групі;
- етнопсихологічні особливості спілкування та взаємодії;
- зміна соціального середовища існування (село - місто) тощо.

3) Соціально-економічні та матеріальні чинники:

- санітарно-гігієнічні умови навчання;
- матеріально-технічне забезпечення навчального закладу;
- умови існування в гуртожитку (цей чинник може бути також віднесений в категорію соціально-психологічних, якщо подивитися на нього під іншим кутом зору);
- організація побуту, харчування, відпочинку студентів;
- фінансове становище (отримання стипендії, пільгових доплат) тощо.

4) особистість та особистісні характеристики студентів:

- характеристика темпераменту (збудливість, активність, лабільність нервової системи);
- характерологічні особливості і якості особистості;
- емоційна стабільність та емоційний стан особистості;
- мотиваційна сфера особистості (домінуючі потреби, ієрархія мотивів);

Питання педагогіки

- вольова сфера особистості (вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності);

- самооцінка: самосприйняття і прийняття інших;

- сфера міжособистісних стосунків особливості поведінкових стратегій: «конформність» - «неконформність», «екстернальність» - «інтернальність»;

- ступінь інтеграції «образу Я»: відповідність між Я-реальним і Я-ідеальним: сформованість образу майбутнього тощо.

Особливо гостро, для студентів - вихідців із сільської місцевості, стоять проблеми здобуття високого соціального статусу в студентській групі та як спілкуватися з міськими ровесниками [3].

Дослідження процесу адаптації в умовах вищого навчального закладу дозволяє виділити наступні **головні труднощі**:

1) переживання, пов'язані з перехідним періодом від шкільного до дорослого життя;

2) невизначеність мотивації вибору професії;

3) недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки;

4) невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів та батьків;

5) нові умови діяльності студента у вищому навчальному закладі це якісно інша система співвідношення відповідальності і залежності, де на перший план виступає необхідність самостійної саморегуляції своєї поведінки;

6) пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах;

7) налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході до гуртожитку;

8) відсутність навичок самостійної роботи тощо.

Слід також зазначити, що найбільш стресовими для студентів – вихідців із сільської місцевості, при переїзді в місто є:

1) фізичні параметри міста (щільність населення, міський простір);

2) екологічні характеристики міста (стан води, повітря і довкілля, фізичний стан, здоров'я людини). Це стосується і харчування. Міські супермаркети

переповнені напівфабрикатами, генетично модифікованими продуктами. Це викликає деякі труднощі у сільських жителів, що звикли харчуватися власно вирощеною городиною, в якості якої вони впевнені;

3) інформаційний чинник - охоплює процес передачі сукупності знань, повідомлень, відомостей, що формуються в суспільстві. Відбувається за допомогою різних засобів масової комунікації. Проте різкий ріст обсягу інформації створює відчуття перенасичення нею;

4) специфіка соціальної структури міста: різноманітні соціальні страти, що взаємодіють між собою, мають свої цінності, норми; вони взаємодіють з інформаційними потоками, займаються різними видами діяльності, виконують різні ролі, їм властиві різні соціальні статуси [4].

Соціально-психологічна адаптація студентів до вузу є багатограним явищем і включає в себе: професійну (дидактичну), соціальну, біологічну і психологічну адаптацію.

Часто студенти, які переїхали на навчання з села до міста, відчувають труднощі у спілкуванні зі своїми міськими однолітками, важко звикають до міського стилю життя. Звідси породжується їх підвищена тривожність, невпевненість, пасивність, деколи навіть відчай. Сповільнюються темпи їх адаптації, від чого страждають успішність; це негативно відбивається на психологічному і фізичному здоров'ї студентів.

Свобода та безконтрольність міста часто обертається майже для кожного індивіда, який потрапив сюди із сільської місцевості, дискомфортом, самотністю. І чим більшим є місто, тим частіше це спостерігається.

Так чи інакше, спілкування між сільськими і міськими студентами утруднюється багатьма бар'єрами, зумовленими різницею між міським і сільським стилем життя. Доходить навіть до відвертого ігнорування, висміювання одними інших, що ведеться на основі специфічного мовлення, притаманного тим чи іншим регіонам, стилю одягу, манер поведінки. Відбувається неспівпадіння основних інтересів, цінностей, смаків тощо. Все це відбивається на особистості сільських студентів. Вони замикаються в собі, прагнуть проводити більше часу на самоті або в колі собі подібних. Часто відбувається

Питання педагогіки

при цьому зловживання спиртними напоями з подальшим проявом асоціальних та антисоціальних форм поведінки [3].

Мешканці села і міста відрізняються багатьма характеристиками, розвиток яких відбувається під впливом середовища їхнього існування: суспільні цінності, смислово-життєві пріоритети, культура спілкування тощо. Сільські студенти характеризуються низькими темпами соціально-психологічної адаптації. Для них притаманна підвищена тривожність, занижена самооцінка. Внаслідок цього виникає замкнутість, пасивність на заняттях тощо. Найпоширенішою стратегією адаптаційної поведінки є пасивне пристосування, яке супроводжується ігноруванням особистих інтересів перед інтересами групи. На заняттях вони воліють мовчки сидіти, не проявляючи активності; будь-яка ситуація, в якій такі студенти опиняються в центрі уваги, викликає у них сильне нервове напруження, заціпеніння,

страх здатися «відсталим», «тупим». Звичайно багато-що залежить від особистості самого студента. Але ця проблема об'єктивно існує і потребує детального вивчення і організації успішного процесу адаптації студентів з села до вищого навчального закладу [4].

Висновки. Підбиття підсумків про успішність адаптивного процесу студента робиться на основі ряду зовнішніх і внутрішніх критеріїв.

Все це повинно враховуватися при психолого-педагогічному супроводі процесу соціально-психологічної адаптації студентів. Тут не існує загальних закономірностей. Кожен студент сприймає ситуацію зміни соціального середовища по-своєму (позитивно чи негативно). Процес соціально-психологічної адаптації протікає неоднаково і закінчується неоднозначно. Тому єдино ефективним тут є індивідуальний підхід до особистості кожного студента, виявлення його труднощів.

Література

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Навч. посібник/ 2-ге видання, випр. і доп. – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
2. Гринчук О.І. Проблема адаптації як психолого-педагогічний феномен / О.І. Гринчук // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту, 2002. Вип. № 7. С. 70-78.
3. Зданевич Л.В. Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності 2003 року: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04/Л.В. Зданевич// Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К.: 2003. 22 с.
4. Рябко Ю.А. Психологічна адаптація людини в умовах глобалізації суспільства / Ю.А. Рябко// Педагогіка і психологія. – №1-2006. – С. 68-74